

6:A HJULKVARNNS EGNAHEMSOMRÅDE

BESKRIVNING AV KULTURMILJÖN

Kulturmiljön utgörs av egnahemsområdet Egnahem som växte fram under 1900-talets början. Det består av en- och tvåfamiljshus som placerats längs ett oregelbundet gatunät med organisk prägel. Stadsdelen införlivades med staden när Trollhättan fick stadsrättigheter 1916.

Under senare delen av 1800-talet expanderade industrierna i Trollhättan och nya tillkom. Med detta följde att invånarantalet ökade, men det var svårt att tillgodose behovet av bostäder. Kanalbolaget fick då i uppdrag att ta fram tomter som, framför allt arbetare vid industrierna på Stallbackaområdet, kunde köpa eller arrendera för att bygga sig ett hus. Strömslund som hade börjat planeras några år tidigare blev en god förebild.

Marken köptes från Stallbacka och Stavereds gårdar och år 1902 började Nils Gellerstedt arbeta fram ett planförslag för egnahemsområdet. År 1905 presenterades ett planförslag för Hjulkvarns Egnahemsområde. Redan i den första planen fanns skola, parker, torg och fotbollsplan inritad.

När industrierna på Stallbacka växte ökade även intresset för tomterna i egnahemsområdet och planen var redan efter några år tvungen att utökas. Eftersom område uppfördes särskilt för yrkesverksamma arbetare är kvarternamn uppkallade efter olika yrken. Lotsen, Muraren, Borraren och Vakten är några av dessa. De äldsta delarna av Hjulkvarns egnahem är i sydväst, från Kungssportsvägen till Silfverloodsgatan och Tunhemsvägen till Wilhelm Hansengatan. Storleken på tomterna varierar inom kvarteren men det är inte så att de större husen bara är uppförda på de större tomterna.

Tanken med ett egnahem var att ägarna till tomten byggde husen själva. Det fanns också vissa bestämmelser kring byggandet som gällde generellt. Husen skulle vara i två plan med en lägenhet per plan samt källare. Lägenheten på övervåningen var för uthyrning för att ge ägaren bättre ekonomi. Tomterna var avsedda för odling och det var tillåtet att hålla gris och höns. Ko och häst fick däremot inte förekomma.

Kanalbolaget tog samtidigt fram fyra typhus som intresserade kunde besöka och få inspiration. Husen var av fyra olika storlekar och priset därefter. Några av dessa finns kvar om än till viss del förändrade från ursprunglig utformning. Det minsta typhuset går att beskåda på fastigheten

Bromsaren 1 och det något större huset på Bromsaren 12. I storlek kom därefter Maskinisten 12 och det största typhuset uppfördes på Maskinisten 1. Det minsta huset var det som blev vanligast att bygga.

Under senare delen av 1900-talet har många hus byggts till vilket naturligtvis påverkat både byggnadernas och områdets karaktär. Husen blir större och tomterna får en större bebyggd yta vilket medfört en förtätning av området. Även tillkomsten av friliggande garage har bidragit till detta. Utvändigt tilläggsisolering har förändrat karaktären på många bostadshus. Inte ovanligt är att fasaderna har fått annan utformning när en varierad panel har ersatts med lockpanel.

Bostadshuset på Förvaltaren 3 uppfördes troligtvis efter typritningar. Många hus i Hjulkvarn är uppförda med detta utseende. Husen känns bland annat igen genom taktyp och dekorationer vid gavelröstets nock.

MOTIV

Hjulkevns egnahemsområde är en av Trollhättans äldsta arbetarstadsdelar och är med sitt oregelbundna kvartersmönster och variationsrika villabebyggelse av kulturhistoriskt värde. Detta trots att bostadshusen ofta genomgått stora förändringar.

Bebyggelsen i Hjulkevns egnahemsområde var ursprungligen förhållandevis enkel men varierad i storlek och utformning. De var i de flesta fall inte så stora bostäder men husen var väl planerade och byggda av bra material av hög kvalitet. Kvartersens form och gatornas sträckning och bredd bidrog också till den variation som är karakteristisk för området.

När området började bebyggas var inte alla funktioner inrymda i bostadshusen utan vissa placerades i uthus. Dessa samlades ofta som en grupp vid de skärningspunkter som tomtgränserna bildade.

GÄLLANDE SKYDD

Detaljplanen över kv. Hantlangaren ändrades 2013, ÄDI/2013. På plankartan står följande. "Hela kvarteret ingår i ett värdefullt bebyggelseområde, där särskilda kulturhistoriska och miljömässiga värden skall skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen skall göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas." Inga enskilda byggnader har belagts med skydds- eller varsamhetsbestämmelser.

INGÅR OCKSÅ I

Området är uppmärksammat i kulturmiljöprogrammet från 1992, där hela Hjulkevns "med sitt tidstypiska stadsplanemönster och småskaliga egnahemsbebyggelse, representerar framför allt 1910-, 1920- och 1930-talets villabyggande".

ÅTGÄRDER

- Den utvärderade bebyggelsen är av sådant värde att den omfattas av PBL 8 kap. 13 §, 14 § och 17 §.
- En detaljplan med syfte att säkerställa de kulturhistoriska värdena ska upprättas för hela Hjulkevns. Skydds- och varsamhetsbestämmelser ska förutom rivningsförbud innefatta anvisningar gällande de delar som inte får förändras eller tas bort och för underhåll.
- Skyddsbestämmelserna bör kombineras med utökad lovplikt för åtgärder som har påverkan på skyddsvärdet.

Två egnahem av olika karaktär. Förvaltaren 1 i ståtlig mörk nationalromantisk utformning och Målaren 4 med en mer 1930-tals inspirerad arkitektur med klassicerande detaljer.

På nästa sida. Uthusbyggnader i två våningar som placeras där tomtarna möter varandra är ett mycket karakteristiskt drag för Hjulkevns gårdsmiljöer. Dessa fina exemplar återfinns på fastigheterna Kusken 1 och 4.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Områdets ursprungliga struktur ska vara ledande vid eventuella förändringar, då ett av de bärande värdena för miljön är den karakteristiska stadsplanen och bebyggelsemönstret.

Områdets blandstruktur och småskalighet ska vara kvar.

Eventuella komplementbyggnader anpassas till rådande miljö. Byggnation placeras så att gatumiljön inte påverkas. Byggnation i miljön anpassas till huvudbyggnadens karaktär och ges ett underordnat uttryck.

Allmänna grönområden ska bevaras eller ersättas av likvärdig miljö. Hänsyn tas till markbeläggning och gatunät som påvisar området's ålder och historiska sammanhang. Dessa bör även förstärkas.

Bebyggelse ska bibehålla volym, form och karaktär. Byggnaderna ska underhållas och renoveras med material och metoder likt befintlig eller vad som traditionellt tidigare använts. Variationen på husens utformning är ett karaktärsdrag att värna och utveckla.

Gårdsbebyggelse av äldre karaktär är värdefull att bevara. Dessa är en betydande del av förståelsen för den äldre bebyggelsestrukturen. Karaktären med gårdshus i grupp bevaras och förstärks vid eventuell byggnation.

Karakteristiska detaljer så som fönster, dörrar, räcken, skärmtak, snickerier och andra dekorativa inslag ska bevaras och renoveras. Ett ursprungligt utseende eftersträvas i avseende material, proportioner, kulör och utformning. Renovering sker med material som befintligt eller som ursprungligen användes.